

IMPERIALISTISCHE TENDENSEN IN DE ECONOMIEBEOEFENING EN POLITIEKE WETENSCHAPPEN

Over heterodoxie en pluralisme in de sociale wetenschappen

Jeroen Van Bouwel¹

Summary: The publication of a student petition in France (2000) that questioned the contemporary state of the education (and research) in economics gave birth to the post-autistic economics movement. In this article, the critiques on mainstream economics and alternatives of the post-autistic economics movement will be presented. Subsequently this movement will be situated in an older debate between orthodox and heterodox economics. Complaints about a dominant economic method are however not limited to the discipline of economics. The economics imperialism - invading the other social sciences - brought a movement of political scientists to formulating critiques that are very similar to those of the post-autistic economics movement. The ideas of both movements will be evaluated; their views about method and theory, just as their concerns about the institutional weight of the orthodoxy and the control of journals. Central in the evaluation is the question of how to understand pluralism in the social sciences. Dealing with this question seems cardinal in our reflection of what kind of future we want for the social sciences, and how to realize it.

Inleiding

« Nous, étudiants en économie dans les universités et grandes écoles françaises, nous déclarons globalement mécontents de l'enseignement que nous y recevons.

Et ce pour les raisons suivantes:

- (1) Sortons des mondes imaginaires (...)*
- (2) Non à l'usage incontrôlé des mathématiques (...)*
- (3) Pour un pluralisme des approches en économie (...)*

Appel aux enseignants: réveillez-vous avant qu'il ne soit trop tard! »

Aldus stelt een petitie opgesteld door Franse studenten en gepubliceerd in *Le Monde* op 21 juni 2000, die de aanzet vormde tot een beweging die zichzelf opwerpt als verdediger van *postautistische* economische wetenschappen.² Ze kreeg niet alleen zeer veel pers-

¹ De auteur is postdoctoraal onderzoeker verbonden aan de Vakgroep Wijsbegeerte & Moraalwetenschappen van de Universiteit Gent.

² De volledige tekst van deze petitie, alsook vele andere teksten van deze beweging zijn terug te vinden op hun webstek www.paecon.net. De beweging haalde ook de Belgische pers, met name *Le Soir* (24 juni 2000) en *De Morgen* (2 maart 2002).

aandacht, maar ook veel steun van studenten uit andere landen, van onderzoekers en van professoren. In de Angelsaksische wereld publiceerden *The Cambridge-27* (27 doctoraatsstudenten economie aan de Universiteit van Cambridge) een soortgelijke petitie getiteld *Opening Up Economics* (14 juni 2001). Verder verschenen ook *The Kansas City Proposal* (op het Internet te ondertekenen sinds augustus 2001) en een petitie opgesteld door Harvard-studenten en -lesgevers. Het succes van deze petitities wijst duidelijk op een wijdverbreid ongenoegen en verdient geanalyseerd te worden. In dit artikel wil ik ten eerste (in paragraaf 1) een overzicht geven van de klachten en alternatieven voorgesteld door de postautistische beweging. In paragraaf 2 zal ik de beweging plaatsen binnen de strijd die geleverd wordt tussen de aanhangers van de orthodoxie en heterodoxie in de economiebeoefening. Daarbij betreft het niet enkel methodologische en ontologische meningsverschillen, maar ook het respectieve institutionele gewicht en de controle over tijdschriften. De controle over een leidinggevend tijdschrift is ook aan de orde in paragraaf 3. Daarin analyseer ik de Mijnheer Perestrojka-beweging die actief is binnen de politieke wetenschappen en heel wat gemeen heeft met de postautistische beweging in de economiebeoefening. Het brengt ons er toe in paragraaf 4 in te gaan op het economisch imperialisme in de sociale wetenschappen – dat zich niet tot de politieke wetenschappen beperkt – en de gevolgen hiervan voor de verdere ontwikkeling van de sociale wetenschappen te overwegen.³ Daartoe zal in paragraaf 5 de wijze waarop tot nu toe vorm gegeven wordt aan het ongenoegen in de economiebeoefening en de politieke wetenschappen geëvalueerd worden. Daarbij worden belangrijke vragen aangekaart aangaande (strategieën met betrekking tot) de toekomst van de sociale wetenschappen en een goed begrip van pluralisme hierin. Paragraaf 6 schetst voorlopige besluiten en somt open vragen voor de toekomst op.

1. Het profiel van de postautistische econoom

De in de inleiding vermelde petitities, schrijfsels en acties van de postautistische economen wijzen op een groot ongenoegen over de ontwikkeling van de economiebeoefening heden ten dage. Wat zit de economiestudenten en -onderzoekers dwars aangaande hun opleiding? Wat is hun opvatting over de huidige stand van het onderzoek in de economiebeoefening? Wat willen deze studenten en onderzoekers veranderd zien aan de manier waarop de economische wetenschap bedreven wordt? Op basis van de voornoemde petitieteksten en de nieuwsbrieven van de postautistische beweging, zal ik hieronder de gemeenschappelijke standpunten uiteenzetten. Het is hier niet mijn bedoeling de volledige geschiedenis van de beweging uit de doeken te doen.⁴ We zullen enkel de belangrijkste punten van kritiek en alternatieven inventariseren, om nadien te analyseren wat ze ons kunnen vertellen over toekomstige ontwikkelingen in de sociale wetenschappen. De Franse studenten klagen in hun petitie aan dat hun cursussen economie, gebaseerd op de neo-klassieke theorie onderbouwd met wiskundige modellen, niet voldoen aan

³ Met *economisch imperialisme* wijs ik hier op het imperialisme van de economie als wetenschappelijke discipline (*economics*) en niet naar de economie als economische toestand van de samenleving (*economy*). Aangezien in het Nederlands de kans op verwarring reëel is, zal ik als het de wetenschappelijke discipline betreft spreken over economiebeoefening.

⁴ Een uitgebreide geschiedenis van de beweging is te lezen op www.paecon.net.

hun verwachtingen. De cursussen zijn losgekoppeld van de werkelijkheid, gericht op zichzelf en brengen hen haast niets bij over de economische fenomenen waarmee ze geconfronteerd worden. De oefeningen die ze maken zijn zo geconstrueerd dat ze aan de hand van het volgen van de mathematische instrumenten leiden tot één, het juiste, resultaat. Deze oefeningen dragen echter niet bij tot het begrijpen van de complexe, hedendaagse economische realiteit, of tot het kunnen deelnemen aan de debatten hierover. Evenmin brengen ze iets bij over hoe zich te gedragen als sociaal en economisch wezen. Daarom vragen de economiestudenten meer aandacht voor pluralisme in de economieoefening, zodat de idee van de éne, ware aanpak (naar neo-klassieke snit) verdwijnt. Ze aanvaarden dit dogmatisme (sic!) niet. Ze willen meer aandacht voor de complexiteit van hun studieobject, voor reflectie, voor de onzekerheid die heerst rond vele van de grote vragen in de economie (werkloosheid, de rol van financiële markten, voor- en nadelen van vrijhandel, mondiale ongelijkheden, enz.).

De doctoraatsstudenten aan de Universiteit van Cambridge, gegroepeerd onder het label *Cambridge-27*, wijzen niet enkel op de problemen aangaande economieonderwijs, maar ook op soortgelijke problemen aangaande onderzoek. Economieoefening is, volgens hen, te zeer gemonopoliseerd door één vorm van analyse en verklaren. Centraal in deze dominante aanpak staat de formele wijze van redeneren die gebruikt moet worden, als men wil dat het onderzoek als waardevol beschouwd wordt. De algemene toepasbaarheid van deze formele methode is echter betwistbaar, aldus de doctoraatsstudenten. En het debat omtrent deze methode moet een centrale plaats innemen in de economische wetenschap, waarbij vragen aan de orde zijn, zoals: wanneer is de formele methode de beste route om goede verklaringen te genereren? Wat zijn haar beperkingen? Welke andere methoden kunnen gebruikt worden in de economieoefening? In concreto moet dit debat, ten eerste, de fundamenteën van de *mainstream* aanpak in vraag stellen. Ten tweede moeten alternatieve benaderingen met éénzelfde kritische instelling geanalyseerd worden. Indien zou blijken dat ze even waardevol zijn als de *mainstream* aanpak, dan is hun gebruik in onderwijs en onderzoek aangewezen.

De *Cambridge-27* zijn van mening dat de dominantie van de *mainstream* aanpak een sociale conventie creëert, in die mate dat:

"(...) only economic knowledge production that fits the mainstream approach can be good research, and therefore other modes of economic knowledge are all too easily dismissed as simply being poor, or as not being economics. Many economists therefore face a choice between using what they consider inappropriate methods to answer economic questions, or to adopt what they consider the best methods for the question at hand knowing that their work is unlikely to receive a hearing from economists." (uit: 'Opening Up Economics: A Proposal by Cambridge Students' op www.paecon.net)

Ze stellen dat ze niet tegen de *mainstream* aanpak als dusdanig zijn, maar wel tegen haar dominantie. Dit quasi-monopolie dient vervangen te worden door een pluralisme van methoden, gerechtvaardigd door debat. Pluralisme kan daarbij niet beperkt blijven tot het louter tolereren van alternatief (heterodox) economisch onderzoek, maar houdt ook in dat dezelfde materiële en sociale voorwaarden, zoals die gelden voor de *mainstream* economieoefening, gecreëerd worden voor de ontwikkeling van deze alternatieven. Dat is hun invulling van 'het openen' van de economische wetenschap.

Bekijken we vervolgens kort *The Kansas City Proposal* waarin duidelijke richtlijnen gegeven worden over hoe men het autisme van de huidige *mainstream* economiebeoefening

fening meent te kunnen overwinnen. Teneinde een postautistisch economisch onderwijs te verzorgen, en het filosofische aspect in de economische wetenschappen een zuurstofkuur toe te dienen, dienen volgende richtlijnen gevolgd te worden (ik parafraseer uit: ‘The Kansas City Proposal’ op www.paecon.net):

- Een verbrede opvatting over menselijk gedrag is aangewezen; de idee van een autonome rationele en optimaliserende economische agent is te eng, en laat geen ruimte voor determinanten zoals gewoonten, sociale klasse, instincten, gender, etc.
- De factor cultuur dient erkend te worden; dit impliceert het in overweging nemen van vormen van sociale, politieke en morele waardesystemen, identiteiten en instituties die het menselijke gedrag beïnvloeden.
- Geschiedenis dient in overweging genomen te worden; de economische realiteit wordt te statisch opgevat. Veranderingen en processen in ruimte en tijd dienen ook aandacht te krijgen.
- Een nieuwe kennistheorie moet ontwikkeld worden, waarbij de dichotomie tussen positivistische kennis en normatieve, die traditioneel door de sociale wetenschappen gerespecteerd wordt, geproblematiseerd wordt.
- Betere empirische onderbouwing is noodzakelijk.
- Uitbreiding van de methoden is aangewezen; naast de standaardmethoden van de econometrie dienen ook methoden zoals *case studies*, discoursanalyse, participerende observatie, etc. als legitiem erkend te worden.
- Een interdisciplinaire dialoog is vereist; economen zouden zich bewust moeten zijn van de verschillende ‘scholen’ binnen de economiebeoefening, alsook van ontwikkelingen binnen andere disciplines, in het bijzonder ontwikkelingen binnen de sociale wetenschappen.

We kunnen uit dit overzicht van petitieën en voorstellen besluiten dat de postautistische econoom meer wil dan hetgeen de *mainstream* aanpak in de economiebeoefening te bieden heeft, en dat zij daar een aantal voorstellen voor heeft, waarbij enerzijds het belang van alternatieve economische methoden benadrukt wordt en anderzijds de inbreng van kennisvelden die traditioneel buiten de economie gesitueerd worden. Alvorens deze alternatieven te evalueren (in paragraaf 5), bekijken we eerst hoe klachten en kritieken gelijkaardig aan die van de postautistische studenten en onderzoekers reeds vroeger opgedoken zijn in de economiebeoefening (in paragraaf 2), en hoe en waarom soortgelijke klachten opduiken binnen de politieke wetenschappen (in de paragrafen 3 en 4).

2. Orthodoxe en heterodoxe economiebeoefening

In de economiebeoefening is het reeds sinds de jaren ‘70 gebruikelijk om een onderscheid te maken tussen orthodoxe en heterodoxe stromingen. De orthodoxie of *mainstream* is het label dat door heterodoxen gekleefd wordt op het establishment in de economiebeoefening dat als gemeenschappelijke, methodologische karaktertrek het mathematische formalisme heeft, en dat de standaard is in leerboeken. De heterodoxie heeft het verwerpen van het dominante mathematische formalisme gemeen; ze verwijten de orthodoxen dat hun methode geen voeling heeft met de werkelijkheid. Bij deze

heterodoxie worden doorgaans volgende ‘scholen’ gerekend: Post-Keynesiaanse economen, institutionele economen, neo-Oostenrijkse school, behavioristische economen, evolutionaire economie, sociale economie, feministische economie, en Marxiaanse/radicale economie, e.a. (cfr. Dow, 2000)

Maar er staat meer op het spel dan een epistemologische discussie over de beste methode en theorie. Backhouse (2002: 315) wijst in zijn bespreking van heterodoxe economie op volgende gemeenschappelijke drijfveer: *“In the 1970s, however, the coalescing of economics around a central core stimulated the rise of new ‘heterodox’ groupings that brought together economists who felt that their ideas were being systematically excluded from the profession’s main journals.”* Dit uitgesloten worden was een reden om zich te organiseren en o.a. eigen publicatiekanalen te creëren. Vandaar dat de heterodoxie in te delen is in ‘scholen’: *“One of the main reasons why heterodox groups began to organize was the perceived trend towards greater homogeneity of the mainstream. In an environment where academic economists were under continual pressure to publish, economists with unorthodox views were felt threatened, and organization was important for their survival. That they were able to organize was a result of the profession having become sufficiently large that it could accommodate dissenting groups.”* (Backhouse, 2002: 316)

Een aspect van de strijd tussen orthodoxen en heterodoxen betreft dan ook de strijd om institutionele invloed, onderzoeksgelden, de controle van tijdschriften, promoties, enz. Geoffrey Hodgson en Harry Rothman (1999) bestudeerden welke auteurs publiceerden in academische economische toptijdschriften, en wie de uitgevers zijn van deze tijdschriften, en stelden een grote institutionele en geografische concentratie vast. Deze oligopolievorming roept vragen op over de mogelijkheid tot verandering en innovatie. *“There are grounds to presume that the dominance of the profession by a few leading institutions is likely to reduce the diversity in approaches and beliefs.”* (Hodgson and Rothman, 1999: F180-81) *“In contrast, the present domination of global research by a few institutions is likely to foster ‘lock-in’ where a limited number of departments defend their traditional ideas and approaches against all new-comers.”* (Hodgson and Rothman, 1999:F185) Aangezien tegenwoordig het succes van een academische carrière zeer sterk afhangt van het publicatiedossier (waarbij publicaties in toptijdschriften zwaar doorwegen), verdienen de bedenkingen van Hodgson en Rothman over de oligopolievorming verdere aandacht. Wordt de ontwikkeling van de best mogelijke economiebeoefening belemmerd? Gaat het de juiste richting uit met de economiebeoefening? Alvorens dieper in te gaan op deze vragen, wijs ik er in de volgende paragraaf op dat klachten over tijdschriften niet enkel bij economen voorkomen.

3. Politieke wetenschappen: Mijnheer Perestrojka helpt tegen imperialisme

Binnen de politieke wetenschappen is er protest waar te nemen dat heel wat gemeen heeft met de beweging voor postautistische economie. Het protest kan onder de noemer *Mijnheer Perestrojka* –beweging gegroepeerd worden. Het ongenoegen van de politieke wetenschappers werd hier niet in de eerste plaats door studenten naar buiten ge-

bracht, maar door jonge onderzoekers en professoren.⁵ Het ongenoegen betreft de dominante positie (sommige spreken van de hegemonische dreiging) van de uit de economiebeoefening overgewaaiden rationele-keuzetheorie en de mathematische methodes (die vaak hand in hand gaan) in de politieke wetenschappen.

De eerste manifestaties van deze beweging waren vooral gericht tegen de *American Political Science Association (APSA)* en het tijdschrift dat door haar uitgegeven wordt: *American Political Science Review*. De niet echt democratische samenstelling van APSA (eerder een systeem van coöptatie) zou volgens de beweging geleid hebben tot een bestuur dat éénzijdig formele modellen en publicaties die gebruik maken van de rationele-keuzetheorie stimuleerde, wat zich reflecteerde in het tijdschrift.⁶ Er wordt gewaarschuwd voor het mechanisme dat zij die de inhoud van het belangrijkste tijdschrift bepalen, ook bepalen wat studenten zullen leren tijdens hun opleiding, wie een job zal krijgen of promotie zal maken binnen de departementen politieke wetenschappen, enz. Ook hier dus kritiek op (wat gepercipieerd wordt als) één dominante methode, haar machtspositie en epistemologische vooronderstellingen. In tegenstelling tot de postautistische economen, heb je hier niet echt één petitie, of lijst met kritieken. Ik zal hier dus een aantal kritieken opsommen die in de verschillende bijdragen weerkeren.⁷

Het aantal onderzoeksvragen wordt beperkt

Men wijst er op dat het willen toepassen van de dominante, formele modellen, de vragen die bestudeerd kunnen worden beperkt. De methode dicteert het probleem. Men stelt zich de vraag waarom APSA en haar tijdschrift zo sterk gericht zijn op de ontwikkeling van technische methoden ten koste van aandacht voor 'grote', substantiële politieke vragen.

Sommige (deel)disciplines worden gemarginaliseerd

Terreinen waarop minder kwantitatief werk verricht wordt, zoals de studie van internationale relaties en de vergelijkende studie van verschillende landen (cross-cultureel, niet a-cultureel), worden naar de marge gedrukt. Ook de politieke theorie en politieke filosofie komen onder druk te staan.

⁵ De naam van de beweging verwijst naar de anonieme verzender(s) van e-mails die de aanzet gaven tot de beweging (sinds november 2000), en die ondertekend werden met *Mr. Perestroika*.

⁶ Stephen Walt (1999) beweerde ook reeds dat de rationele-keuzetheorie te dominant wordt in de politieke wetenschappen (40% van de artikels in APSR, volgens Walt, 1999:5), en in het bijzonder ook op zijn terrein, de internationale relaties. Hij toont uitgebreid aan hoe vele van de toepassingen in zijn vakgebied door rationele-keuzetheoretici bijzonder irrelevant zijn, en concludeert: "*In this sense, much of the recent formal work in security studies reflects the "cult of irrelevance" that pervades much of contemporary social science. Instead of using their expertise to address important real-world problems, academics often focus on narrow and trivial problems that may impress their colleagues but are of little practical value. If formal theory were to dominate security studies as it has other areas of political science, much of the scholarship in the field would likely be produced by people with impressive technical skills but little or no substantive knowledge of history, politics, or strategy.*" (Walt, 1999:46)

⁷ Deze kritieken (die eerder in kranten of andere media gepubliceerd werden) zijn verzameld op internet en te raadplegen via www.paecon.net.

De relevantie van de politieke wetenschappen voor het bredere publiek neemt af

Niet enkel omdat de ‘wereldvreemde’ (sic) methoden die gebezigd worden, het moeilijker maken om te communiceren met de buitenwereld, maar ook en vooral omdat de band met werkelijke problemen vaak niet erg duidelijk is, neemt de maatschappelijke relevantie van het onderzoek gedaan in de politieke wetenschappen, af. Zo waarschuwt Robert D. Putnam (*Harvard University*) voor het gevaar dat *policy research* in toenevende mate naar *schools of public administration* zal migreren, op eenzelfde manier als gebeurd is met praktische economische studies, die het economie-departement hebben ingewisseld voor *business schools*. “*If one compares the size of economics departments and business schools in today’s academy, the cost of reducing a social science to sterile theoretical endeavors is obvious.*” (geciteerd op www.paecon.net)

Om deze negatieve ontwikkelingen in de politieke wetenschappen te keren, worden een aantal voorstellen gesuggereerd:

Kwalitatieve methoden

Iedere student in de politieke wetenschappen zou vertrouwd gemaakt moeten worden met niet-kwantitatieve onderzoekstechnieken (wat ook vereist dat deze vorm van technieken zo scherp mogelijk ontwikkeld worden). Reeds in het onderwijs moet men de nadruk leggen op methodologische alternatieven voor het kwantitatieve model. Daarnaast is het uiteraard ook belangrijk dat men een zeer goede kennis heeft van (de limieten van) formele modellen en statistisch redeneren.

Indeling van faculteiten.

Een nieuwe indeling van de faculteiten die zich eerder zou richten op onderwerpen of groeperen rond actuele problemen (gender en politiek, immigratie en burgerrechten, politiek en genetica), wordt gesuggereerd als waarborg voor meer pluralisme.

Pluralisme

Men pleit voor een pluralisme op alle vlakken: benoemingen, de samenstelling van curricula, publicaties, etc. Zij die één methode willen opleggen aan de discipline, laten anderen niet toe na te denken. Afhankelijk van het onderzoeksonderwerp, het politiek probleem dat bestudeerd wordt, dient een methode gekozen te worden. Het bestrijden van de dominantie van de rationele-keuzetheorie is nodig, maar mag niet leiden tot intolerantie of dominantie van andere methoden. Parochialisme dient vermeden te worden.

Interdisciplinariteit

De band met andere sociale wetenschappen dient aangehaald te worden; sommigen bepleiten een “*un-discipline-d*” *social science*. Dit houdt in dat de muren tussen de verschillende disciplines neergehaald worden. De indeling in disciplines heeft het menselijke gedrag opgedeeld in velden, en iedere discipline pretendeert de handelingen te

verklaren vanuit zijn eigen veld. Een grotere interdisciplinariteit dient deze opdeling tegen te gaan, daar hetgeen onderzoekers in andere disciplines geschreven hebben over menselijk gedrag een onmiddellijke relevantie heeft voor de politieke wetenschappen.

4. Economisch imperialisme in de sociale wetenschappen

Dat een reactie tegen de toepassing van dominante economische methoden zich manifesteert in de politieke wetenschappen is niet toevallig. De politieke wetenschappen zijn immers het meest onderhevig aan het economisch imperialisme (*economics imperialism*), een term die gebruikt wordt om de manier waarop de dominante aanpak binnen de economiebeoefening wordt toegepast op onderwerpen die normaliter door andere sociale wetenschappen bestudeerd worden, aan te duiden. Dit economisch imperialisme wordt gekenmerkt door het nastreven van een toename van unificatie aan de hand van de dominante economische theorie (in het bijzonder de rationele-keuzetheorie) door deze toe te passen op te verklaren fenomenen die bestudeerd worden door disciplines verschillend van de economiebeoefening. Sommigen spreken over de *kolonisatie* van de overige sociale wetenschappen door de orthodoxe economiebeoefening.⁸

Binnen de politieke wetenschappen werden reeds in de jaren '50 toepassingen van de economische methode ontwikkeld, waarbij de bekendste *founding fathers* Kenneth Arrow, Anthony Downs en Mancur Olson zijn. Sindsdien is het percentage van artikels dat aan de hand van het rationele-keuzemodel politieke fenomenen wil verklaren, aanzienlijk gestegen, zoals onder andere blijkt uit Green and Shapiro (1994) en Walt (1999). Maar het economisch imperialisme beperkt zich niet tot de politieke wetenschappen. Ook de sociologie, antropologie, geschiedbeoefening, etc., worden er mee geconfronteerd. Gary Becker is één van de figuren bij uitstek die de economische theorie heeft toegepast op niet-economische problemen (niet-marktrelaties), o.a. criminaliteit en familie-planning, problemen die hoofdzakelijk door sociologen bestudeerd werden. In de sociologie heeft verder ook James Coleman een enorme inspanning geleverd om de sociologie te funderen op het rationele-keuzemodel.⁹ Ook op het domein van de antropologie zijn er pogingen ondernomen om het model toe te passen, onder andere door Ladislav Holy (1996), Burton Pasternak en Samuel Popkin. De impact en het succes blijven echter beperkt. Toepassingen van het rationele-keuzemodel in de geschiedbeoefening vinden we vooral bij de Cliometrici, een geschiedbeoefening gestoeld op de neo-klassieke economiebeoefening, die school gemaakt hebben, maar (nog) niet in die mate dat het ten koste gaat van andere methoden binnen de sociale en economische geschiedbeoefening.

We merken dus op dat alle sociaal-wetenschappelijke disciplines in meer of mindere mate geconfronteerd worden met economisch imperialisme, maar de impact is (voorlopig) zeer verschillend naargelang discipline. Vooral de politieke wetenschappen lijken

⁸ Waarbij de bedenking gemaakt wordt of dit de triomf van de markt op de staat reflecteert: "*This no doubt is connected causally to the ideological triumphalism of the market over the past twenty years. As policy stances have again and again emphasised the virtues of extending market forces to as many areas of activity as possible, it is hardly surprising that this should induce the economics of the market to tread where previously methodological individualism had been unable to obtain a foothold.*" (Fine, 1997:147)

⁹ Hedendaagse voortzettingen van dit project zijn te vinden in Hedström and Swedberg (1998).

langzaamaan ‘gekoloniseerd’ te worden, vandaar dat een reactie à la Mijnheer Perestrojka niet kon uitblijven. Of het economisch imperialisme zal versterken, en er zich weldra gelijkaardige anti-imperialistische bewegingen in andere sociaal-wetenschappelijke disciplines zullen manifesteren, zal o.a. afhangen van de strategieën en het succes van de huidige anti-imperialistische bewegingen, het onderwerp van de volgende paragraaf.

5. De strategieën van de postautistische economen en Mijnheer Perestrojka

5.1. *Monisten versus pluralisten?*

Zowel postautistische economen als aanhangers van de Mijnheer Perestrojka-beweging menen een kolonisering van sociale wetenschappen door de dominante methode in de economiebeoefening waar te nemen. Dit zowel binnen de economiebeoefening (intra-disciplinair), waar gebieden die voorheen immuun waren voor *mainstream* methoden (zoals het methodologisch individualisme, de rationele-keuzetheorie) meer en meer ‘ingenomen’ worden, als buiten de economiebeoefening (interdisciplinair) waar de invloed van economische methode toeneemt.

Uit mijn bespreking van de voorstellen van de postautistische beweging en de Mijnheer Perestrojka-beweging ter verbetering van de wetenschapsbeoefening, blijkt dat de roep om pluralisme nadrukkelijk aanwezig is als remedie tegen het economische imperialisme. Dit pluralisme wordt gecontrasteerd met het monisme van de *mainstream* economen. Daarbij rijzen echter twee vragen. Ten eerste, kunnen we spreken van monisme bij de orthodoxe economen, en ten tweede, hoe dienen we het pluralisme van de postautistische economen te begrijpen? De eerste vraag wordt behandeld in paragraaf 5.2, de tweede in 5.3. In paragraaf 5.4 bekijken we hoe pluralisme institutioneel gepromoot kan worden.

5.2. *De dreiging van het economisch imperialisme*

Beide bewegingen interpreteren het economisch imperialisme als gedreven door een substitutiestrategie, d.w.z. dat de toepassingen van de *mainstream* economische methode en theorie (op andere terreinen) opgevat worden als vervangers van toepassingen van andere bestaande methoden en theorieën (op die terreinen), als substituten van elkaar, rivalen in hun aanspraak op de waarheid. Het toepassen van de economische methode op niet-marktgedrag dat traditioneel gereserveerd was voor sociologen, politieke wetenschappers, antropologen, etc. hoeft echter niet noodzakelijk vanuit de substitutiestrategie gedacht te worden; het kan ook vanuit complementair oogpunt bekeken worden, d.w.z. dat de veelheid aan methoden en theorieën als aanvullingen of complementen van elkaar beschouwd worden, als complementaire aanspraken op delen van de gehele waarheid.

Postautistische economen en de aanhangers van de Mijnheer Perestrojka-beweging in de politieke wetenschappen, lijken er dus van uit te gaan dat de toepassingen van de *mainstream* economische methode als doel hebben de andere methodes te vervangen, en aldus te streven naar de éénmaking van de sociale wetenschappen gebaseerd op één methode, het streven naar monisme qua theorie en methode. Het is echter belangrijk om

de claims die gemaakt worden door de verdedigers van het *mainstream* economische model correct te analyseren. Zijn ze aanhangers van een substitutiestrategie, waarbij alle niet-rationele-keuzeverklaringen vervangen dienen te worden door rationele-keuzeverklaringen, of beschouwen ze hun bijdrage eerder als een complement, zonder dat ze niet-rationele-keuzeverklaringen willen vervangen? Tegenstanders lijken er haast altijd van uit te gaan dat het om een substitutiestrategie gaat.

Daarnaast dienen we vragen te stellen bij het vermeende monisme binnen de orthodoxe economiebeoefening? De weergave van de standpunten van *mainstream* economen door de postautistische economen suggereert een monolithisch en monistisch programma. Daarbij wordt geen aandacht besteed aan het pluralisme aanwezig in de *mainstream* economiebeoefening. Esther-Mirjam Sent (in druk) illustreert het mislukken van de pogingen om monisme te bereiken, en het telkens weerkeren van pluralisme, in de geschiedenis van de zogenaamde *mainstream* economiebeoefening. Ze toont onder andere aan hoe een beweging naar een monisme qua theorie gefaald heeft: *“Monism about theories required an evaluation of ‘the individual’ as well as ‘the social.’ However, on the one hand, mainstream economics has no notion of the social other than the summing up over individuals. On the other hand, it cannot maintain a unique focus on the individual, because this would preclude complete explanation of competitive markets.”* De mislukking van de monistische beweging binnen de *mainstream* economiebeoefening sterkt het pleidooi voor pluralisme, maar doet ons ook de vraag stellen waarom vele postautisten een monisme toeschrijven aan de *mainstream* economiebeoefening. Door het toeschrijven van monisme, of de voorstelling als monolithisch blok, wordt de neiging om de orthodoxe economiebeoefening *en bloc* te verwerpen versterkt. Daarmee worden mogelijk vruchtbare en compatibele bijdragen binnen de orthodoxie ook verworpen door de heterodoxie, en daarmee dringt zich de vraag op of de heterodoxie en anti-imperialistische bewegingen werkelijk streven naar pluralisme en hoe dit pluralisme dan begrepen dient te worden.

5.3. Hoe moeten we het pleidooi voor pluralisme begrijpen

De roep om pluralisme in de economiebeoefening, zoals aanwezig bij de postautisten, is niet nieuw.¹⁰ Maar de eigenlijke uitwerking van dit pluralisme – hoe het te begrijpen – blijft problematisch. Dit leidt onder andere tot volgende opmerking van John Davis (1997: 209): *“(…) many of those who are the strongest proponents of methodological pluralism - heterodox economists – are entirely critical of neoclassical economics. Their motivation, I would conjecture, is not that their own theoretical approaches are also correct — a theoretical pluralist view — but rather than neoclassical economics is mistaken and misguided in its most basic assumptions, and that their own approaches remedy the deficiencies of neoclassicism — a theoretical monist view.”* Het lijkt er inderdaad op dat sommige postautistische economen (bijv. Tony Lawson) niet zozeer uit zijn op de ontwikkeling van een programma dat complementair is aan de *mainstream* economie, maar eerder vervangend. (cfr. Van Bouwel, in druk)

¹⁰ Vroegere pleidooien voor pluralisme in de economiebeoefening zijn o.a. die van een groep economen (georganiseerd door G. Hodgson, U. Mäki, en D. McCloskey), in een “Plea for a Pluralistic and Rigorous Economics”, gepubliceerd in 1992 als advertentie in de *American Economic Review* 82 (2): xxv; en de bijdragen in Salanti and Screpanti (eds.) (1997).

Het niet overwegen van mogelijk vruchtbare en compatibele bijdragen binnen de orthodoxie, die *en bloc* verworpen lijkt te worden, alsook de monistische voorstelling van deze orthodoxie, geven geen blijk van pluralisme. Bij vele aanhangers van de postautistische economiebeoefening lijkt het er sterk op dat ze eerder uit zijn op de ontwikkeling van een alternatief voor de orthodoxie (en niet zozeer op het zoeken naar compatibiliteit, samenwerking of arbeidsverdeling tussen de verschillende methoden en theorieën). Een (heterodox) alternatief dat op zijn beurt de nieuwe (monistische) standaard kan worden. Deze manier van verdedigen van pluralisme sluit nauw aan bij wat Ron Giere strategisch pluralisme noemt. Hij verwijst hiermee naar groepen wetenschappers die pluralisme verdedigen als *“primarily just a strategic move in the game of trying to dominate a field or profession. Those in the minority proclaim the virtues of pluralism in an effort to legitimate their opposition to a dominant point of view. But one can be pretty sure that, if the insurgent group were itself ever to become dominant, talk of pluralism would subside and they would become every bit as monistic as those whom they had replaced.”* (Ron Giere, in druk)

Ook hier lijkt een strategie die de nadruk legt op complementariteit (en niet op substitutie), en analyseert in welke mate verschillende methoden en theorieën compatibel zijn, aanbevelenswaardig. Dit vereist dat pluralisme op een verschillende manier ingevuld wordt dan het geval is bij heel wat aanhangers van de postautistische beweging (zie ook Sent, 2003). We hebben zelf een vorm van verklaringspluralisme uitgewerkt die een kader schept waarbinnen het economisch imperialisme als complementair aan andere vormen van methode en theorie kan begrepen worden, en waarbij de nadruk ligt op de arbeidsverdeling tussen verschillende methoden theorieën (afhankelijk van de vragen, context, motivatie voor verklaring) (cfr. Weber and Van Bouwel, 2002). Het kan een hulpmiddel zijn voor de postautistische beweging en hun geestesgenoten in de politieke wetenschappen om een duidelijkere versie van hun pluralisme te ontwikkelen, hetgeen het debat zeker ten goede zou komen.

5.4. *Hoe zich te verdedigen tegen het economisch imperialisme?*

Naast de eerder epistemologische discussies over pluralisme qua theorie en methode, bevatten de kritieken van postautistische economen en Mijnheer Perestrojka ook wetenschapseconomische en wetenschapssociologische overwegingen. Ik besteedde reeds aandacht aan de klachten aangaande tijdschriften, waarbij de selectie van artikelen niet noodzakelijk plaatsvond op basis van de wetenschappelijke kwaliteit van het artikel, maar eerder op basis van de juiste methode of theorie. Daarenboven bleek er oligopolievorming in toptijdschriften, wat mogelijk een belemmering vormt voor verandering en innovatie. Gegeven dat publicaties in toptijdschriften heden ten dage doorwegen bij de benoeming van professoren, bij de leerplannen voor studenten, etc., dient dus de vraag gesteld te worden of deze dominante theorie enkel omwille van haar wetenschappelijk succes steeds dominanter wordt, of vooral vanwege de *return* die onderzoekers krijgen door zich de methode eigen te maken. De petitie van de *Cambridge-27* stelde dat het gemakkelijker is conform te blijven aan de dominante methode, de sociale conventie, dan te trachten origineel te zijn, of ontoereikende methoden te willen vervangen door nieuwe, heterodoxe methoden.

Analoog hieraan zal ook de implementatie van interdisciplinariteit, verdedigd door post-autisten en Mijnheer Perestrojka, de nodige weerstand kennen. Aan de universiteiten worden promotie en verdienste immers nog in sterke mate gemeten binnen de disciplines. Wat het interessanter maakt om te publiceren in tijdschriften binnen de discipline, en waar er vooral aanmoedigingen zijn om actief te zijn binnen de discipline. Het valt dus niet te ontkennen dat er institutionele mechanismen aan het werk zijn, die de veranderingen bepleit door de postautisten bemoeilijken. De *Cambridge-27* stelden voor om dergelijke belemmeringen teniet te doen door dezelfde materiële en sociale voorwaarden, zoals die gelden voor de *mainstream* economie, te creëren voor de ontwikkeling van deze alternatieven. Maar wie dient die voorwaarden te creëren?

De institutionele belemmeringen zijn reëel en niet eenvoudig te verhelpen. Een mogelijke strategie is vooreerst er op te blijven wijzen dat belangrijke of 'grote' politieke en economische vragen onbeantwoord blijven, daar men problemen selecteert op basis van de methode of theorie die men wil toepassen; methode- en theoriegedreven onderzoek, ten koste van het probleem- of vraaggedreven onderzoek.¹¹ Dit kan een manier zijn om een schijnbare consensus (als product van een monopolievorming qua methode en theorie in tijdschriften) in vraag te stellen, en te bekritisieren. Daar de schijnbare consensus voortdurend in vraag gesteld dient te worden, is een geïsoleerde diversiteit (waarmee ik bedoel dat de respectieve 'scholen' vooral met zichzelf bezig zijn, zonder het debat aan te gaan met anderen) geen oplossing. We moeten ons afvragen of de heterodoxe economische scholen zich niet al te zeer op zichzelf gericht hebben, zonder het debat aan te gaan met wat volgens hen de orthodoxie is? Het creëren van een eigen tijdschrift, eigen professionele organisatie, tweejaarlijkse congressen, etc. biedt mogelijkheden voor uitwisseling, specialisatie en aandacht voor het eigen specialisme, de eigen economische 'school', maar houdt ook het risico in van geïsoleerd te raken, of zichzelf te isoleren. Is het zich uitdrukkelijk als heterodox profileren, en organiseren in aparte scholen sinds de jaren '70, de beste strategie? Dient economisch imperialisme door andere disciplines als een vorm van kolonisering opgevat te worden, of als een uitdaging om de eigen methode en theorie te verbeteren?¹² Hoe vermijden we een geïsoleerde diversiteit?

6. Besluiten en vragen voor de toekomst

De beweging van de postautistische economen en Mijnheer Perestrojka hebben onze aandacht gevestigd op de ontwikkelingen in het onderwijs en onderzoek binnen de eco-

¹¹ Men zou ter verdediging van het theorie- en methodengedreven onderzoek kunnen opwerpen dat zij ook vragen stellen, maar, aldus Shapiro (2002:601): "(...) *we can say that the objection that theory-driven research in fact posits problems is telling in a trivial sense only. If the problems posited are idiosyncratic artefacts of the researcher's theoretical priors, then they will seem tendentious, if not downright misleading, to everyone except those who are wedded to her priors. Put differently, if a phenomenon is characterized as it is so as to vindicate a particular theory rather than to illuminate a problem that is specified independently of the theory, then it is unlikely that the specification will gain much purchase on what is actually going on in the world. Rather, it will appear to be what it is: a strained and unconvincing specification driven by the impulse to vindicate a particular theoretical outlook.*"

¹² Dit laatste kan ook impliceren dat sociologen verklaringen gaan bieden voor economische fenomenen (gesuggereerd door Doreen Massey, 1999: 8-9), en alzo de economen oproepen hun eigen methoden en theorieën op punt te stellen.

nomische wetenschappen, en de sociale wetenschappen in het algemeen. Deze ontwikkelingen verplichten ons om de huidige tendensen in de economiebeoefening op de voet te volgen en te bevragen, daar het niet vanzelfsprekend is dat het de goede richting opgaat in de economiebeoefening (en de andere sociale wetenschappen)!

Beide bewegingen klagen de dominantie van de orthodoxe economiebeoefening en het economisch imperialisme aan, en pleiten voor meer pluralisme en interdisciplinariteit, tegen de oligopolies die zich vormen in toptijdschriften. Op deze manier willen ze er voor zorgen dat de economiebeoefening en de politieke wetenschappen zich opnieuw gaan bezighouden met de grote politieke en economische vragen, en met de werkelijkheid. In mijn bespreking heb ik echter een aantal bedenkingen bij de strategie van de heterodoxie geformuleerd. De idee van pluralisme die door hen gekoesterd wordt, lijkt vooral strategisch. Zij hebben te weinig oog voor complementariteit en schilderen de orthodoxie af als zijnde louter uit op monisme en de substitutie van elk alternatief.

De heterodoxie heeft desalniettemin een belangrijke rol, met name de orthodoxie op haar tekortkomingen wijzen en zo een motor voor verandering vormen. Daarin is de idee van pluralisme verdedigbaar in de mate dat men zoekt naar complementariteit en compatibiliteit, en niet enkel naar een alternatief dat streeft naar vervanging van de orthodoxie en monisme. Vroeger onderzoek leerde ons dat een maximaal aantal verklarende werktuigen ontwikkeld dient te worden, en monistische verklaringsmodellen (gebaseerd op ÈÈn methode en theorie) noodzakelijk tekort schieten om de verschillende verklaringsverzoeken, gebaseerd op verschillende motivaties, te beantwoorden. Een monisme, zij het dat van de orthodoxie, zij het een alternatief uitgewerkt door de heterodoxie, is niet het antwoord op al onze vragen. Een gereedschapskoffer met enkel een hamer, leidt er enkel toe dat alles er als een spijker gaat uitzien.

Maar, hoe verzekeren we bij een toenemende internationalisering en uniformisering van economiebeoefening het pluralisme? Hoe verhelpen we de institutionele belemmeringen? Wat voor economieonderwijs willen we in de toekomst hebben? Wat is de relatie tussen maatschappelijke ontwikkelingen en de sociale wetenschappen? Dit zijn vragen die we steeds opnieuw dienen te stellen, aangezien niets ons verzekert dat de sociale wetenschappen ‘vanzelf’ zullen evolueren naar hun best mogelijke toestand. Vandaar dat we het kritische potentieel van de heterodoxen dienen te koesteren, wat niet impliceert dat we met al hun voorstellen instemmen, of dat al hun goede bedoelingen zonder meer tot de best mogelijke wetenschap leiden. Zij leiden tenminste tot een reflectie over de huidige toestand van de sociale wetenschappen, en verplichten ons na te denken over welke soort wetenschappen we in de toekomst willen.

Literatuur

BACKHOUSE, Roger (2002), *The Penguin History of Economics*, London, Penguin Books.

DOW, Sheila (2000), ‘Prospects for the progress in heterodox economics’, *Journal of the History of Economic Thought*, 22, 2, 157-170.

FINE, Ben (1997), ‘The New Revolution in Economics’, *Capital & Class*, 61, 143-148.

- FULLBROOK, Edward (2003), *The Crisis in Economics*, London, Routledge.
- GIERE, Ronald (in druk), 'Perspectival Pluralism', in: Stephen KELLERT, Helen LONGINO, and Kenneth WATERS (eds), *Scientific Pluralism*, Minnesota, Minnesota Studies in the Philosophy of Science.
- GREEN, Donald P. and Ian SHAPIRO (1994), *Pathologies of Rational Choice Theory: a Critique of Applications in Political Science*, New Haven, Yale University Press.
- HANDS, D. Wade (2001), *Reflection without Rules. Economic Methodology and Contemporary Science Theory*, Cambridge, Cambridge University Press.
- HEDSTRÖM, Peter and Richard SWEDBERG (1998), *Social Mechanisms*, Cambridge, Cambridge University Press.
- HODGSON, Geoffrey M. and Harry ROTHMAN (1999), 'The editors and authors of economics journals: a case of institutional oligopoly?' *The Economic Journal*, 109, F165-F186.
- HOLY, Ladislav (1996), *Anthropological Perspectives on Kinship*, London, Pluto Press.
- MASSEY, Doreen (1999), 'Negotiating Disciplinary Boundaries', *Current Sociology*, 47, 4, 5-12.
- SALANTI, Andrea and Ernesto SCREPANTI (eds.) (1997), *Pluralism in Economics. New Perspectives in History and Methodology*, Cheltenham, Edward Elgar.
- SENT, Esther-Mirjam (2003), 'Pleas for Pluralism', *Post-autistic economics newsletter*, n° 18, article 1, http://www.btinternet.com/~pae_news/review/issue18.htm.
- SENT, Esther-Mirjam (in druk), 'Pluralism in Economics', in: Stephen KELLERT, Helen LONGINO, and Kenneth WATERS (eds), *Scientific Pluralism*, Minnesota, Minnesota Studies in the Philosophy of Science.
- SHAPIRO, Ian (2002), 'Problems, Methods, and Theories in the Study of Politics, or What's Wrong with Political Science and What to do about it', *Political Theory*, 30, 4, 596-619.
- VAN BOUWEL, Jeroen (in druk), 'A monist explaining economic action or an all too economic explanation of pluralism?' *Philosophical Explorations*, 7, 3.
- WALT, Stephen (1999), 'Rigor or Rigor Mortis? Rational Choice and Security Studies', *International Security*, 23, 4, 5-48.
- WEBER, Erik and Jeroen VAN BOUWEL (2002), 'Can we dispense with Structural Explanations of Social Facts?' *Economics and Philosophy*, 18, 259-275.